

orientation. It offers the methods and forms of using acmeological approach in future engineers' training.

Key words: acmeological approach, foreign students, higher technical educational institutions.

УДК 37.04:37.014

Тригуб І.І.,

*молодший науковий співробітник НДЛ освітології
Київського університету імені Бориса Грінченка, член УААН*

СОЦІАЛЬНЕ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Стаття присвячена дослідженню соціального та психологічного консультування як важливих елементів професійної діяльності в галузі освіти. На думку автора, завдання підготовки експертів в галузі освіти та провідних консультантів з питань розвитку системи освіти є нагальним для нашої країни.

Ключові слова: консультування, освіта, освітологія, психологічне консультування, соціальне консультування.

Сучасна освіта в умовах глобалізації, євроінтеграції та інформатизації суспільства перетворюється на один із вирішальних засобів формування людського капіталу [7, 5]. Саме тому для цілісного дослідження соціально-значущих проблем розвитку сфери освіти України вагомим значення набуває підготовка фахівців-управлінців, здатних до експертно-консультативної діяльності в галузі освіти. Такі фахівці мають: отримати управлінську та освітологічну підготовку [5], бути здатними об'єктивно та конструктивно оцінювати зміст освіти, якість надання освітніх послуг, проводити експертизу освітнього середовища та надавати консультації управлінцям та педагогічним працівникам всіх рівнів освіти і типів навчальних закладів.

Необхідність розв'язання зазначеної проблеми підтверджують роботи зарубіжних учених: дослідження окремих теоретико-методологічних засад консультативної діяльності висвітлені

у працях Б. Гершунського, А. Пригожина, М. Поташнік; питання психоконсультації розглянуто у дослідженнях Ю. Альошиної, О. Бодальова, Р. Кочюнас, Л. Петровської, В. Століна. Разом з тим теоретичні та практичні засади консультації як складової професійної діяльності управлінців у галузі освіти залишаються мало дослідженими в нашій країні.

Мета статті полягає у розкритті теоретичних засад соціального й психологічного консультації як складової професійної діяльності управлінців у галузі освіти.

Більшістю сучасних дослідників *консультації* розглядається як соціальне та економічне явище, що ставить за мету вирішення різноманітних завдань і надання інтелектуальної допомоги в найрізноманітніших сферах життєдіяльності суспільства [1].

Державним стандартом консультації визначено вимоги до змісту, обсягу, якості, умов та порядку надання соціальної послуги консультації для суб'єктів різної форми власності та господарювання, що надають такі послуги. Передусім варто визначити поняття «соціальна послуга консультації». Так, згідно із цим стандартом, *соціальна послуга консультації* — це комплекс заходів, що здійснюються протягом робочого дня суб'єкта, який надає соціальні послуги, і спрямовані на створення умов для розвитку соціальної компетентності осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, допомогу в їх подоланні [2].

Даний стандарт визначає види, методи та форми консультації [2]:

- *види консультації*: інформаційно-мотиваційне; орієнтоване на вирішення завдання; за принципом «рівний — рівному»; психологічне; кризове;
- *методи консультації*: індивідуальне; групове; сімейне;
- *форми консультації*: контактне (віч-на-віч); дистанційне (телефонне, он-лайн).

На нашу думку, фахівці-управлінці з експертно-консультаційної діяльності у галузі освіти у своїй професійній підготовці передусім мають засвоїти такі види та методи консультації:

- *інформаційно-мотиваційне* — таке, що має на меті надання отримувачу інформації та підтримки, що допоможе йому прийняти усвідомлене рішення й оцінити ресурси щодо бажаних поведінкових змін;

- *орієнтоване на вирішення завдання* — короткочасний консультативний процес, покликаний допомогти отримувачу подолати визначені складні життєві обставини через постановку послідовних задач, виконання яких забезпечує досягнення бажаної мети;
- *індивідуальне* — персональна допомога отримувачу, спрямована на розвиток його компетентності щодо подолання складних ситуацій, мобілізацію ресурсів й потенціалу для подальшого запобігання їх виникненню;
- *групове* — його учасниками-отримувачами є дві чи більше осіб з подібними складними ситуаціями чи зі спільним запитом щодо очікуваної допомоги.

Зміст соціальної послуги консультування складають такі основні напрями діяльності: надання інформації з різних питань; допомога в аналізі життєвої ситуації, визначення основних проблем; надання підтримки у складанні плану виходу зі складної життєвої ситуації та прийняття рішень для розв'язання основних проблем; надання рекомендацій щодо отримання правової допомоги.

Охарактеризуємо *структурні етапи консультування* відповідно до Державного стандарту консультування. Так, для етапу дослідження проблеми характерні встановлення контакту з клієнтом, обговорення його запиту щодо отримання допомоги, очікувань, збір інформації про потреби. На етапі визначення проблеми конкретизується власне проблема отримувача, з'ясовуються причини її виникнення. На наступному етапі встановлюються шляхи вирішення проблеми, виробляються альтернативні варіанти поведінки, обговорюються їхні переваги та недоліки. Далі настає етап планування, на якому надавач послуги консультування допомагає отримувачу визначитися з бажаним шляхом вирішення проблеми, прийняти рішення щодо того, як він буде досягати запланованого результату. На етапі діяльності відбувається безпосередня реалізація індивідуального графіка надання соціальної послуги консультування. На заключному етапі оцінки роботи й зворотного зв'язку оцінюється рівень досягнення мети й задоволення потреб отримувача, його готовність припинити отримання соціальної послуги консультування [2].

Важливо зазначити, що вид, форма, обсяг, метод, тривалість надання такої соціальної послуги, як консультування визначаєть-

ся завжди індивідуально для кожного отримувача за результатами оцінки його запиту. Завершення ж надання отримувачу соціальної послуги консультування відбувається за таких умов: досягнення поставленої мети; систематичне недотримання отримувачем індивідуального графіка надання послуги; добровільна відмова отримувача від отримання соціальної послуги консультування.

Розглянемо відмінність психологічного консультування від інших його видів. *Психологічне консультування* — це сфера практичної професійної діяльності психолога, пов'язана з наданням допомоги потребуючим їй людям у вигляді порад, рекомендацій щодо вирішення життєвих психологічних проблем [4]. Такі рекомендації клієнт отримує на основі особистого спілкування з ним психолога-консультанта як підсумок аналізу проблеми, вивчення того, як вона виникла в житті клієнта, що слугувало першопричиною. Психологічне консультування прийнято розглядати як одну з трьох можливих спеціалізацій психолога-практика, поруч із корекцією та діагностикою. На думку Ю. Альшиної, Р. Немова [4], В. Федорчука та ін., психологічне консультування суттєво відрізняється від індивідуальної та групової психотерапії, психокорекції. Сутність психологічного консультування полягає у наданні спеціалістом на основі спеціальних професійно-наукових знань безпосередньої допомоги через створення умов, за яких клієнт відкриває (усвідомлює) нові можливості у розв'язанні своїх психологічних проблем [3, 127].

Психологічне консультування відрізняється від інших видів діяльності психолога та видів консультування (зокрема, управлінського та соціального) низкою особливостей. Зокрема, психологічне консультування носить короткочасний і епізодичний характер особистих контактів фахівця і клієнта. Психологічне консультування орієнтоване на допомогу клієнтові в реорганізації його міжособистісних стосунків. При проведенні психологічного консультування психолог-консультант дає поради клієнтові, але їх практична реалізація є справою клієнта. Метою психологічного консультування є допомога клієнтові у дослідженні власної особистості, у розумінні своїх стосунків з оточуючим світом, оцінці своїх проблем та в пошуку альтернативних варіантів їх подолання [3, 68], що є важливими проблемами в освітньому середовищі.

Мета психологічного консультування, за Р. Немовим, реалізується через розв'язання таких основних завдань [4]:

1) конкретизацію (з'ясування) проблеми, з якою стикнувся клієнт. Це завдання полягає у вислуховуванні клієнта, спостереженні за ним. Внаслідок використання спеціальних прийомів вислуховування консультант приходить до висновку про те, в чому полягає проблема клієнта;

2) інформування клієнта про сутність проблеми, яка у нього виникла, про реальний ступінь її серйозності. Тобто консультант не лише аргументовано пояснює клієнтові, у чому полягає його проблема, але й пояснює, чому ця проблема виникла і як її можна практично вирішувати;

3) вивчення психологом-консультантом особистості клієнта. Таке вивчення дає змогу з'ясувати, наскільки повно і глибоко розуміє клієнт свої проблеми та наскільки готовий до їх розв'язання;

4) чітке формулювання порад і рекомендацій клієнтові з приводу того, як найкраще розв'язати проблему. При цьому враховуються індивідуальні особливості клієнта та специфіка розуміння проблеми психологом. Поради та рекомендації повинні бути простими, короткими та зрозумілими клієнтові, а також придатними до виконання в реальних умовах життя клієнта та з відповідним контролем з його боку;

5) не завжди клієнт може одразу і з розрахунком на успіх перейти до реалізації порад і рекомендацій, отриманих від психолога. Інколи через недосвідченість та невміння клієнт припускається помилок і потребує оперативної допомоги з боку психолога. Тому завданням психолога-консультанта є надання допомоги клієнтові у вигляді додаткових практичних порад, які пропонуються тоді, коли він вже розпочав розв'язання проблеми;

6) якщо з тих чи інших причин клієнт відмовляється від виконання порад та рекомендацій, які надає психолог, то останній не несе відповідальності за кінцевий практичний результат психологічного консультування, а лише за правильність даних рекомендацій;

7) навчання клієнта тому, як найкраще уникнути в майбутньому подібних проблем. Це, зокрема, одна із задач психопрофілактики. Розв'язуючи її, психолог-консультант домагається того, щоб клієнт самостійно міг попереджувати повторне виникнення подібної проблеми;

8) у ході психологічного консультування відбувається також психолого-просвітницьке інформування клієнта. Воно полягає у передачі клієнтові елементарних, життєво необхідних психологічних знань та вмінь, оволодіння й правильне застосування яких клієнтом можливе без спеціальної психологічної підготовки.

Для ефективності психологічного консультування, на думку І.М. Цимбалюк [8], істотне значення має просторова й часова організація бесід, хоча, звичайно, багато що з того, що можна сказати з цього приводу, стало вже прописними істинами психоконсультування. Також варто пам'ятати, що існують певні принципи поведінки психолога-консультанта і що дотримання їх не лише забезпечує етичність професійної діяльності, але й є запорукою успішності психологічного впливу. Особливо важливими є такі етичні вимоги [6, 14–16]: доброзичливе й неопічне ставлення до клієнта; орієнтація на норми й цінності клієнта; заборона давати поради; анонімність; розмежування особистих і професійних стосунків.

Висновки. З огляду на важливість дослідження розглянутої проблеми можна стверджувати, що проблема підготовки експертів у галузі освіти та провідних консультантів з питань розвитку системи освіти набуває важливого значення для розвитку освітньої системи України. Оволодіння навичками соціального й психологічного консультування сприятиме якнайповнішому розвитку фахівця-управлінця у галузі освіти та стане умовою досягнення ним акме-вершини у власному становленні як особистості та досягнення ним найвищого рівня професійної компетентності.

Джерела

1. Братищенко І.В. Управлінське консультування як інструмент організаційного розвитку навчального закладу [Електронний ресурс] / І.В. Братищенко. — Режим доступу : <http://lib2.znaimo.com.ua/docs/400/index-981895.html>
2. Державний стандарт консультування, затверджений Міністерством соціальної політики України 2013 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=153555&cat_id=102036
3. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ у спеціальність : навч. посіб. / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 256 с.

4. Немов Р.С. Основы психологического консультирования / Р.С. Немов. — М. : Владос, 1999. — 528 с.
5. Огнев'юк В.О. Науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти — освітологія / В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва // Креативна педагогіка : наук.-метод. журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. — Вінниця, 2012. — Вип. 5. — 108 с.; С. 32–41.
6. Основы психологического консультирования (лекційний курс) : навч.-метод. посіб. для студ. спец. «Практична психологія» / уклад. Б.А. Якимчук, І.П. Якимчук. — Умань : ПП Жовтий О.О., 2013. — 204 с.
7. Сисоєва С.О. Освіта як об'єкт дослідження / С.О. Сисоєва // Шлях освіти : наук.-метод. журнал / М-во освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. — 2011. — № 2. — 48 с.; С. 5-11.
8. Цимбалюк І.М. Психологічне консультивання та корекція. Модульно-рейтинговий курс : навч. посіб. / І.М. Цимбалюк. — К. : ТОВ «Видавничий дім «Професіонал»», 2009. — 544 с.

Статья посвящена исследованию социального и психологического консультирования как важных элементов профессиональной деятельности в сфере образования. По мнению автора, задача подготовки экспертов в сфере образования и ведущих консультантов по вопросам развития системы образования является насущной для нашей страны.

Ключевые слова: консультирование, образование, освітологія, психологическое консультирование, социальное консультирование.

The article investigates the social and psychological counseling as an important part of professional activity in the field of education. According to the author, the task of experts training in education and leading consultants on the development of the education system is essential for our country.

Key words: counseling, education, osvitolohiya (educology), psychological counseling, social counseling.